Literature Research Quarterly
Vol. 13, No. 4,
Winter 2026
pp. 125-150
Original Article

A Comparative Study of Children's Suffering in the Poetry of William Blake and Nazik al-Malaika

Behzad Pourgharib[1*], Sajjad Arabi[2]

1. Associate Professor of English Language and Literature, Department of English Translation Studies, University of Mazandaran, Babolsar, Iran
2. Assistant Professor of Arabic Language and Literature, University of Birjand, Birjand, Iran

Received date: 24/12/2025 Accepted date: 10/05/2026

Abstract

Roland Barthes proposed the theory of the five codes for analyzing literary texts. Two of these codes—the proairetic (action) code and the hermeneutic code—are related to the narrative dimension of a literary work and its author, while the remaining three—the semantic, symbolic, and cultural codes—are concerned with meaning, other textual dimensions, and the reader. William Blake's poems *The Chimney Sweeper(s)* and Nazik al-Malaika's *Ma'sata al-Atfal* (*The Tragedy of Children*), both of which center on the suffering of children, reveal notable similarities at both the narrative and semantic levels and can be interpreted within Barthes's theoretical framework. This paper examines the theme of child suffering in these works in order to uncover their narrative and semantic layers and to explain their similarities and differences. Adopting a descriptive-analytical approach and drawing on the American school of comparative literature, the study focuses on the proairetic, hermeneutic, and semantic codes. It ultimately addresses the question of how child suffering is represented in the poetry of two authors who belonged to different cultures and historical periods. The findings indicate that both poets foreground a bitter truth: childhood, rather than being a time of joy and play, becomes the source of profound suffering. Through a sequence of actions, riddles, and semantic connotations, both poets articulate this suffering. However, Blake adopts a socially critical perspective that allows for hope and liberation, whereas al-Malaika presents a philosophical and tragic vision marked by despair and the absence of escape.

Keywords: William Blake; Nazik al-Malaika; Roland Barthes's Five Codes; Proairetic Code; Hermeneutic Code; Cultural Code.

Extended Abstract

Corresponding Author's E-mail: b.pourgharib@umz.ac.ir

Introduction

The traditional view of childhood in the literary discourse was idealization of the innocence and purity as well as harmony with the nature. In the genre of romantic literature, especially, the child was the personification of untainted humanity and imaginative liberty (Wordsworth, 1807/2002). Nevertheless, besides this utopian, most literary works also reveal the ugly nature of childhood, how social injustice, war, poverty, and institutional oppression turn childhood into a place of sorrows as opposed to happiness. William Blake is one of the first poets to undermine the nostalgic image of childhood since he prefigures the real-life experiences of exploited children in industrial England, especially in *the Songs of Innocence and of Experience* (Blake, 1794/2008). Equally, the figure of the child is recurrent in the latest Arabic poetry by Nazik al-Malaika who uses it to express the communal trauma, existential anxiety, and the crushing impact of the war and the social breakdown. Being among the first modern Arabic free verse poets, al-Malaika incorporates Western poesies with domestic socio-political issues, where childhood plays a potent metaphor of vulnerability and loss (al-Daghi, 2015). Although the cultural and historical context of the two works differs, both Blake and al-Malaika represent childhood not as a place of refuge, but as an initial meeting with death. This paper provides a comparative essay of how children are suffering in the work *The Chimney Sweeper*(s) by Blake and in the work *Ma'sata al-Atfal* (*The Tragedy of Children*) by al-Malaika. Based on the theory of the five narrative codes is the work of Roland Barthes, including the proairetic (action) and hermeneutic codes, as well as the semic one, this research analyzes the influence of narrative structure and semantic signification on the representation of childhood suffering. The study is located in the American school of comparative literature and tries to find answers to the following question: How children suffering is constructed in these poems and what similarities and differences arise out of their narrative and semantic constructions.

Literature Review

The study of William Blake has always been preoccupied with his criticism of

industrial society, institutional religion and social injustice, especially by the figure of the suffering child (Damrosch, 2019; Saeedpour, 1996). *The chimney sweeper*(s) has been largely construed as a criticism of child labor and religious hypocrisy and has unveiled the oppressive continued existence of the moral institutions that claim to be moral (Erdman, 1988). According to critics, the aspect of childhood as depicted by Blake swings between the innocence and experience, showing the absence of imagination free of social exploitation (Khademi, 2007). Studies on Nazik al-Malaika emphasize that she modernized Arabic poetry and cared so much about social and humanitarian matters. According to scholars, childhood symbolism in her poetry tends to be war, displacement, and existential despair instead of Romantic innocence (Asma al-Ayoun and Hajar al-Ayoun, 2022). In the *Tragedy of Children*, al-Daghi (2015) focuses on the way al-Malaika treats children as the quiet victims of war, without any hope or choice. Although these works are informative in their own right, the current literature makes it a point to discuss Blake and al-Malaika in different literature. In addition, none of the studies undertaken has undertaken the use of Barthes analysis codes to examine the plight of children in these poems in a comparative way. The current study fulfills this gap by combining the semiotic narrative theory and the comparative literary analysis.

Methodology and Theoretical Framework

The study employs a descriptive–analytical method grounded in comparative literature. The theoretical framework is based on Roland Barthes's theory of the five narrative codes, introduced in *S/Z* (Barthes, 1970/1990). Recent narratological studies have also demonstrated the applicability of structuralist narrative codes to literary texts through a descriptive–analytical approach, particularly in combining semantic and action-based structures (Pourgharib & Ahmadi, 2022). Barthes conceptualizes literary meaning as dynamic and reader-centered, produced through the interaction of multiple codes rather than fixed authorial intention. This research focuses on three codes:

1. **The Proairetic (Action) Code**, which refers to sequences of actions and events that propel the narrative and create expectations (Barthes, 1970/1990).
2. **The Hermeneutic Code**, which consists of enigmas, unanswered questions,

and narrative delays that invite interpretation.

3. **The Semic (Semantic) Code**, which involves connotative meanings, symbolic imagery, and thematic signifiers that deepen textual meaning.

These codes are particularly suitable for analyzing poetry with narrative dimensions, as they allow for the examination of both structural progression and semantic depth. The American school of comparative literature provides the methodological context, emphasizing thematic parallels and cultural differences without presupposing direct influence (Bassnett, 1993).

Discussion

In *The Chimney Sweeper(s)* by Blake, the misery of children is organized into a clear proairetic sequence death of the mother, sale of the child by the father, forced labor, physical degradation and temporary relieving dreams of children (Blake, 1794/2008). Every step makes sense in a way to bring out the next and create a chain that reveals systems exploitation. The hermeneutic code works with unresolved questions that are in form of morality: Why can the children be subjected to this kind of suffering? Why are religious and social institutions still accomplices? Such questions are not answered and the reader is compelled to assess the moral ineptitude of society (Erdman, 1988). Blake uses the images of soot, darkness, chains, and sleep to semantically denote the oppression, dehumanization, and false comfort. Nevertheless, the dream of liberation adds a note of paradox to it, indicating that the spiritual or moral redemption is possible, though it is the question mark (Damrosch, 2019). Conversely, the narrative structure of *The Tragedy of Children* by al-Malaika is more stagnant. The proairetic code is less action-oriented and moodier as it is concentrated on waiting and mourning and irreversible loss. The children have been portrayed as helpless victims waiting to lose their fathers who will not come home after war (al-Malaika, 1969/2004). The hermeneutic code in this instance revolves around existential uncertainty and fatalism as compared to social reform as an element that supports the unavoidability of misery. On the semantic level, the repetitive images of darkness, ruins, silence, and death put up a tragic world vision where childhood is forever tainted. There is no vision of escape and redemption like in Blake, al-Malaika provides no such thing: suffering is

complete and inevitable (al-Daghi, 2015). Relatively, the two poems tear down the aspect of childhood innocence and put suffering as a life molding process in perspective. However, the representation of Blake is socially active and implicitly reformist and the one of al-Malaika is philosophical and tragic, based on the experiences of war and the loss of a lot of people in the country.

Conclusion

This comparative study has shown that the suffering of children in the poetry of William Blake and Nazik al-Malaika is created with the help of complex narrative and semantic strategies that defy cross cultural inscriptions. Using the proairetic, hermeneutic, and semic codes proposed by Barthes, the paper can identify how the two poets turn childhood into a potent location of social injustice criticism and use of collective trauma. The analysis affirms the fact that in both the poems, childhood marks a moment of suffering instead of a happy moment. Nevertheless, the poetry of Blake does not lack a desperate hope of liberation whereas the vision of al-Malaika is still tragically adamant. The given study can be discussed as a contribution to the comparative literary literature as it combines the semiotic theory of narration with the cross-cultural one to show that the codes described by Barthes can be applied to poetic works. It eventually highlights the universality of the suffering of children, yet it emphasizes the influence of culture and historical context in the literary manifestation of the same.

References

- Al-Daghi, M. (2015). *Social romanticism in the poetry of Nazik al-Malaika and Forough Farrokhzad*. Tehran University Press.
- Al-Malaika, N. (2004). *Collected poems*. Dar al-Awda. (Original work published 1969)
- Barthes, R. (1990). *S/Z* (R. Miller, Trans.). Blackwell. (Original work published 1970)
- Bassnett, S. (1993). *Comparative literature: A critical introduction*. Blackwell.
- Blake, W. (2008). *Songs of innocence and of experience*. Oxford University Press. (Original work published 1794)

- Damrosch, L. (2019). *Eternity's sunrise: The imagination of William Blake*. Yale University Press.
- Erdman, D. V. (1988). *Blake: Prophet against empire*. Princeton University Press.
- **Pourgharib, B., & Ahmadi, M. (2023).** Combining narratological analysis in Fariba Vafi's *My Bird* from the perspective of structuralist poetics. *Interpretation and Analysis of Persian Language and Literature Texts*, **15**(58), 226–249.
- Saidpour, Y. (1996). *William Blake: Poet and painter of vision and prophecy*. Tehran: Markaz.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فصلنامه پژوهش‌های ادبیات تطبیقی
دوره ۱۳، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۴
صص ۱۲۵-۱۵۰
مقاله پژوهشی

بررسی تطبیقی رنج کودکان در اشعار ویلیام بلیک[1] و نازک‌الملائکه

بهزاد پورقریب*[1]، سجاد عربی[2]

۱. دانشیار زبان و ادبیات انگلیسی ، گروه مترجمی زبان انگلیسی ، دانشگاه مازندران، بابلسر ، ایران
۲. استادیار زبان و ادبیات عربی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران

تاریخ ارسال: ۱۴۰۴/۱۰/۰۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۲/۲۰

چکیده

رولان بارت نظریه‌ای تحت عنوان رمزگان پنج‌گانه برای تحلیل متون ادبی ارائه کرده است که دو مورد از آنها، یعنی رمزگان کنشی[2] و هرمنوتیک،[3] با جنبه روایی اثر ادبی و نویسنده، و سه رمزگان دیگر، یعنی معنابُنی، نمادین و فرهنگی، با جنبه معنایی متن، سایر ابعاد آن و همچنین خواننده اثر ادبی مرتبط است. شعر «*دودکش‌پاک‌کن‌ها*» از ویلیام بلیک و «*مأساة الأطفال*» از نازک‌الملائکه در موضوع رنج کودکان، دارای شباهت‌هایی در ابعاد روایی و معنایی هستند و براساس نظریه بارت قابل خوانش و تحلیل‌اند. در این پژوهش تلاش شده است موضوع «رنج کودکان» با هدف کشف لایه‌های روایی و معنایی این دو قصیده و تبیین شباهت‌ها و تفاوت‌های آنها، براساس روش تحلیلی ـ توصیفی و با تکیه بر سه رمزگان کنشی، هرمنوتیک و معنابُنی و در چهارچوب مکتب آمریکایی ادبیات تطبیقی بررسی شود تا روشن شود رنج کودکان چگونه در شعر این دو شاعر از دو فرهنگ متفاوت بازنمایی شده و چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی میان آنها وجود دارد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که محوریت اشعار هر دو شاعر بازتاب‌دهنده حقیقتی تلخ است؛ بدین معنا که دوران کودکی به‌جای آنکه زمانی برای بازی و شادی باشد، آغازی برای رنج‌های ناتمام زندگی است و این رنج‌ها در هر دو شعر از طریق زنجیره‌ای از کنش‌ها، معماها و دلالت‌های معنایی تصویر می‌شود، با این تفاوت که روایت بلیک ماهیتی اجتماعی و امیدوار به رهایی دارد؛درحالی‌که الملائکه با نگاهی فلسفی و تراژیک به سرنوشت محتوم انسان می‌پردازد و امیدی به رهایی باقی نمی‌گذارد.

کلیدواژه‌ها: ویلیام بلیک، نازک‌الملائکه، رمزگان پنج‌گانه رولان بارت، رمزگان کنشی، رمزگان هرمنوتیکی، رمزگان فرهنگی.

۱- مقدمه

* نویسنده مسئول: Email: b.pourgharib@umz.ac.ir

1. William Blake
2. Proairetic Code
3. Hermeneutic Code

Corresponding Author's E-mail: b.pourgharib@umz.ac.ir

در ادبیات دوران رمانتیسم، هم کودک و هم پاکی‌های او را عزیز می‌دارند و هم خاطرات و یادهای دوران کودکی دائماً برای شاعران و نویسندگان تداعی می‌شود که از یک سو یادآور پاکی و صمیمیت است و از سوی دیگر، چون بیانگر معصومیتی زوال‌یافته و بهشتی گمشده است، موجب اندوه می‌شود و این توجه خاص به کودک و دوران کودکی در اغلب آثار رمانتیک‌ها دیده می‌شود(جعفری، ۱۳۷۸: ۹۲ و ۹۳). براین اساس، به اعتقاد رمانتیک‌ها، کودک بیش از دیگران به طبیعت نزدیک است و از این رو پاک، لطیف، سالم و به عبارتی کاملاً طبیعی و انسان است و کودک هنوز دچار فساد و تخریب نشده است و به این خاطر زبان پاک طبیعت را درک می‌کند(داد، ۱۳۸۵: ۲۲۶).

اولین شاعران دوران رمانتیک که مفهوم کودکی را وارد ادبیات کردند، ویلیام وردزورث[۴] و ویلیام بلیک بودند. بلیک گوی سبقت را در این خصوص از سایرین ربود. او در سن ۲۲ سالگی کتاب «نغمه‌های معصومیت» را نوشت که در آن به گونه‌ای جانبدارانه، ویژگی‌ها و خصوصیات دوران کودکی را مورد ارج قرار می‌دهد. بلیک پنج سال پس از انتشار این اثر، «نعمه‌های معصومیت و تجربه»را منتشر کرد. منظور او از معصومیت، بیشتر به کودکان، مسیح و قدرت تخیل اشاره دارد و براساس دیدگاه او، قدرت‌هایی نظیر کشیشان، پادشاهان و سازمان‌های اجتماعی در برابر آنها ایستاده‌اند. بلیک بر این باور بود که کودک در نهایت باید با تجربه روبرو شود تا ببالد؛ کودکان در این تجربه با رنج‌هایی روبرو می‌شوند که بزرگسالان در زندگی اجتماعی برای آنها ایجاد می‌کنند. بلیک در مورد معصومیت و تخیل دوران کودکی و رابطه کودکی و طبیعت صبحت می‌کرد که عنصر اصلی در ادبیات رمانتیسم شد. نظیر چنین رویکردی را در شعر نازک‌الملائکه از پیشگامان شعر نوی عربی نیز می‌بینیم. او خود اعتراف می‌کند که از اسلوب شعرای غربی همچون «ادگارآلن‌پو»[۵] تأثیرپذیرفته است و از این طریق برخی از روش‌های شعر انگلیس را وارد ادبیات عربی کرده است (موسی، ۱۹۸۴: ۴۴۶).

تقریباً تمام اشعار نازک‌الملائکه شامل اشارات نمادین به کودک و کودکی است و این تعجب‌آور نیست چرا که او عاشق شب و کودکی بود. این اشارات به دو شکل در اشعار او بازتاب یافته است: شکل اول شامل لفظ کودک (طفل) و کودکی (طفولة) است و شاعر از طریق آن دلالت نمادین را ارائه می‌دهد و شکل دوم، شامل هیچ لفظ صریح و آشکاری نیست؛ اما دلالت از معانی و اشارات خاص دنیای کودک و کودکی گرفته شده است. او از این نمادهای برگرفته از دنیای کودک و کودکی برای دلالت و اشاره به مفاهیم و معانی زندگی، تجربیات احساسی و دعوت به تغییر استفاده کرده است و برخی موارد از انتقاد از نظام‌های سیاسی و رفتار شخصیت‌ها نیز

4. William Wordsworth
5. Edgar Allan Poe

هراسی ندارد.

بررسی شعر «دودکش پاک‌کن‌ها» از ویلیام بلیک و «تراژدی کودکان» از نازک‌الملائکه از منظر ادبیات تطبیقی، شباهت‌های آنها در پرداختن به موضوع رنج کودکانه را در بعد روایی و معنایی نشان می‌دهد. از همین رهگذر، تحقیق حاضر به دنبال بررسی تطبیقی این موضوع در این دو شعر براساس سه رمزگان کنشی، هرمنوتیکی و معنابنی از نظریه رمزگان پنج‌گانه رولان بارت در چهارچوب رویکرد آمریکایی ادبیات تطبیقی و پاسخ به پرسش‌های زیر است:

رنج کودکان چگونه در شعر دودکش پاک‌کن‌ها و تراژدی کودکان نمود یافته است؟

براساس سه رمزگان کنشی، هرمنوتیک و معنابُنی، چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی بین دو شعر وجود دارد؟

در پایان این بخش، ذکر این نکته الزامی است که نظریه رمزگان پنج‌گانه رولان بارت برای تحلیل متون ادبی ارائه شده است که دو مورد از آنها، یعنی رمزگان کنشی[6] و هرمنوتیک،[7] با جنبه روایی اثر ادبی و نویسنده، و سه رمزگان دیگر، یعنی معنابُنی، نمادین و فرهنگی، با جنبه معنایی متن، سایر ابعاد آن و همچنین خواننده اثر ادبی مرتبط است. شعر «*دودکش‌پاک‌کن‌ها*» از ویلیام بلیک و «*مأساة الأطفال*» از نازک‌الملائکه در موضوع رنج کودکان، دارای شباهت‌هایی در ابعاد روایی و معنایی هستند و براساس نظریه بارت قابل خوانش و تحلیل‌اند. حذف جنبه فرهنگی دو اثر، به دلیل گستردگی موضوع، مجالی دیگر را می‌طلبد.

۱-۱. پیشینه پژوهش

موضوع کودکان و رنج کودکانه جزو معانی شاعران رمانتیک است که پژوهشگران از همین منظر به بررسی آنها در اشعار بلیک و الملائکه پرداخته‌اند. در تحقیقات انجام شده، این موضوع در قالب مؤلفات رمانتیک برجسته شده است. «همزادان دوردست(وجوه شباهت شعری سهراب سپهری و ویلیام بلیک)» (۱۳۸۵) نوشته حمید عبداللهیان است که در آن آمده است: «بیشتر شعرهای بلیک کودکانه است. مخاطب و محتوای آن کودکان خردسال هستند. شعرهایی که حتی نام-هایشان نشان‌دهنده کودکانگی در آنها است.»

اسماء العیون و هاجر العیون در «القضایا الاجتماعیه فی دیوان قراره الموجه لنازک‌الملائکه» (۲۰۲۲) می‌نویسند: «نازک‌الملائکه از اولین کسانی بود که نگاهی خاص و متمایز به کودکان داشت؛ زیرا در اشعارش به بسیاری از مسائل کودکان جهان که از حاشیه نشینی، بی‌عدالتی و انواع

6. Proairetic Code
7. Hermeneutic Code

محرومیت‌ها رنج می‌برند، پرداخته است.»

ایرانمنش در «بررسی تطبیقی باور به آزادی انسان در اندیشه‌های بلیک و مولانا»(۱۴۰۱ش) آورده است: «آزادی در معنای رهایی فکر در اشعار بلیک وجود دارد که او این نوع آزادی را برای شخصیت کودک در اثر دودکش پاک‌کن ترسیم کرده است.»

خادمی در «رمانتیسم از انگلیس تا ایران؛ نگاهی به جلوه‌های مکتب رمانتیسم در شعر ویلیام بلیک و پروین اعتصامی»(۱۳۸۶)، با اشاره به شعر دودکش پاک‌کن آورده است:«ویلیام بلیک در صدد آن است تا به گونه‌ای یک دوره طلا یا شهود و بینش خارق‌العاده را از طریق بازآفرینی دوران کودکی از نو در وجود خویش پدید آورد.»

سعیدپور در «ویلیام بلیک شاعر و نقاش رسالت و پیشگویی» (۱۳۷۵ش)آورده است: «بلیک نخست در سال ۱۷۸۹ ترانه‌های معصومیت را چاپ و نقاشی کرد و پنج سال بعد مجموعه اشعاری به آن افزود و ترانه‌های معصومیت و تجربه را چاپ کرد. این دو دسته شعر، جهان را از دیدگاه «دوحالت متضاد روح انسان» می‌نماید.

«بررسی تطبیقی آرمان‌شهر در اشعار سهراب سپهری و نازک‌الملائکه» (۱۳۹۶) نوشته زهرا رجبی و سمیه آذر است که در آن آورده‌اند:«بازگشت به سرشت پاک کودکی خواسته هر دو شاعر است و کودک در آرمان‌شهر هر دو نقش سازنده و راهنما دارد و کودکی رمز ررسیدن به آرمانشهر است و هر دو آرزوی تسلط و غلبه روح کودکانه را دارند.»

خرم‌آبادی آرانی و قاسمی آرانی در «پیشگامان شعر معاصر فارسی و عربی؛ نیما و نازک‌الملائکه» (۱۳۹۴ش) می‌نویسند: «دو شاعر، شعر زمانه خویش را بدون کنارگذاشتن سنت-ها، احیا کردند و به نحوی نمودار روح تجددخواهی شدند؛ آنها از طریق آشنایی با زبان و شعر اروپایی و شرایط اجتماعی و سیاسی حاکم بر جامعه، همچنین تأثیرپذیری از شاعران سمبولیسم و رمانتیسم غربی و به خصوص مطالعه شعر انگلیسی موفق به انجام چنین کاری شدند.»

«The life of William Blake» (۱۹۰۶) نوشته «گیلچرست» و «رابرتسون» است که در آن آورده‌اند:«بلیک مهربان بود و همیشه دوست داشت با بچه‌های کوچک باشد.»

«الداغی» در «رمانتیسم اجتماعی در اشعار نازک‌الملائکه و فروغ فرخزاد» (۱۳۹۴) به شعر تراژدی کودکان الملائکه اشاره کرده و آورده است: «شاعر در این شعر به توصیف کودکان در زمان جنگ پرداخته است.» بنابر آنچه گفته شد، رنج کودکان در شعر دودکش پاک کن و فاجعه کودکان بررسی نشده است. همچنین پژوهشی پیدا نشده است که این دو شعر و یا یکی از اشعار این دو شاعر را براساس نظریه رمزگان بارت و در چهارچوب ادبیات تطبیقی تحلیل و بررسی کرده باشد.

۱-۲. روش تحقیق و چهارچوب نظری

«رولان بارت» رویکردی برای خوانش متون ارائه کرده که تحت عنوان «رمزگان پنج‌گانه» شناخته می‌شود. بارت معتقد است معنا در متن در چرخه‌ای میان نویسنده و خواننده شکل می‌گیرد. او این مفهوم را در کتاب خود «S/Z » مطرح کرده و پنج رمزگان زیر را معرفی می‌کند: کنشی (پروآیرتیک)، هرمنوتیکی، نمادین، فرهنگی و معنابنی.(Barth, 1970: 204) رمزگان کنشی به نویسنده مرتبط است و خواننده از طریق آن درک قصد و روند داستان را دنبال می‌کند؛ درحالی‌که رمزگان‌های دیگر، شامل هرمنوتیکی، معنابنی و فرهنگی، نقش فعال ذهن مخاطب را در فرآیند معناسازی نشان می‌دهند. از این منظر، بارت از ساختارگرایی به پساساختارگرایی گذر کرد و مفاهیم «مرگ مؤلف» و «تولد خواننده» را مطرح کرد. در کتاب «اس/زد»، بارت با تحلیل داستان «ساراسین» اثر بالزاک، پنج رمزگان را معرفی کرده که به درک بهتر متون روایی کمک می‌کنند. دو رمزگان نخست با بعد روایی و سه رمزگان دیگر با معنا و ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی متن مرتبطند و همزمان، تعامل خواننده با متن و روند معناسازی را روشن می‌کنند. این شیوه می‌تواند برای بررسی روایت‌شناسی شعر نیز کاربرد داشته باشد.

شرح سه رمزگانی که در این تحقیق مورد توجه هستند:

۱. **رمزگان** کنشی: مرتبط با توالی وقایع و اعمالی است که پیش‌برنده داستان‌اند و حس تعلیق و انتظار را در خواننده ایجاد می‌کند. هر عمل در متن، زمینه‌ساز کنش بعدی است. (داودی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۰؛ Barth, 1964: 54.)

۲. **رمزگان هرمنوتیکی**: شامل معماها، پرسش‌ها و ابهاماتی است که خواننده را به تفسیر و حل آن‌ها وادار می‌کند و فرآیند جستجوی معنا را فعال می‌سازد.(Barth, 1964: 17)

۳. **رمزگان معنابنی**: به معانی ضمنی، استعاره‌ها، نمادها و دلالت‌های فرهنگی و اجتماعی در متن اشاره دارد و به فراتر رفتن از معنای ظاهری کمک می‌کند.(Barth, 1964: 14)

این تحقیق در چهارچوب مکتب آمریکایی ادبیات تطبیقی انجام می‌شود، که تأکید آن بر تحلیل ساختاری و تطبیقی آثار ادبی و بررسی شباهت‌ها و تفاوت‌های میان آنها است و توسط نظریه‌پردازان مهمی مانند **René Wellek (1956)**و **Austin Warren** پایه‌گذاری شده است. دیدگاه‌های آنها در زمینه تحلیل متن، همبستگی موضوعی و سازمان روایت، مبنای روش‌شناسی تطبیقی مطالعه حاضر قرار گرفته است؛ چرا که ولک برخلاف پژوهشگران تاریخ‌گرا- که به روابط بین دو شاعر و یا دو نویسنده می‌پرداختند، برای متن اصالت قائل بود. او همچنین معتقد بود که ادبیات را باید در چشم‌اندازی جهانی و عمومی مطالعه کنیم نه در چشم‌اندازی ملی یا در قالب آثار پراکنده(ولک، ۱۳۹۱: ۱۴). براساس نظر او، نمی‌توان در پیوستگی موجود میان ادبیات یونان و روم و یا ادبیات قرون وسطای غرب و ادبیات‌های مدرن یا نفوذ مشرق زمین به

ویژه کتاب مقدس تشکیک نمود؛ بلکه باید وحدت نزدیک ادبیات اروپا، روسیه، ایالات متحده و آمریکای جنوبی را به رسمیت شناخت(Wellek and Warren, 1954: 41). موضوع رنج کودکان بیانگر همین وحدت است که در آثار یک نویسنده انگلیسی و یک نویسنده عرب تجلی یافته است. به عبارتی دیگر، این موضوع بیانگر تشابه‌یابی است که در آرای ولک نمود پیدا کرد. برمبنای این رویکرد، تطبیقگر باید به استخراج تشاهبات میان متون ادبی بپردازد. علت این الگو نیز بنیاد جهان‌شمول و ساختارگرایانهٔ اندیشهٔ این نظریه‌پردازان است. چه، اندیشه ساختارگرا که تبار فکری آن به کانت و هگل می‌رسد، می‌کوشد با استخراج مشابهت‌ها و نقاط تلاقی متون ادبی به نظام‌ها و اصولی عام و کلی برای ادبیات دست یازد.(آلبوغبیش، ۱۳۹۹: ۵۵). با توجه به مطالب فوق، تحقیق حاضر با روش تحلیلی-توصیفی، به بررسی تطبیقی رنج کودکان بر اساس سه رمزگان کنشی، هرمنوتیکی و معنابنی در چهارچوب مکتب آمریکایی ادبیات تطبیقی می‌پردازد. تمرکز بر این سه رمزگان به دلیل بار محوری آن‌ها در تفسیر شباهت‌ها و تفاوت‌های دو اثر است. این دو قصیده به دلیل بعد روایی، محوریت موضوع کودکی و رنج کودکان و امکان تحلیل بر اساس رمزگان‌های بارت انتخاب شده‌اند.

۲- بحث و بررسی

۲-۱. «دودکش پاک‌کن»[8]

شعر «دودکش پاک¬کن» با زبانی ساده، وضعیت کودکان کار در انگلستان قرن هجدهم را بازنمایی می‌کند و تمرکز آن بر تجربه زیسته و جسمانی کودکان است. کودک یتیم سوژه مرکزی شعر، از محدودیت‌ها و خطرهای ناشی از کار در دودکش‌ها رنج می‌برد و از بیماری، سوءتغذیه و مواجهه با مرگ روزمره سخن می‌گوید (اکبری، ۱۳۸۶: ۱۱۸). این شرایط نشان‌دهنده مواجهه «دازاین» با محیط اجتماعی و اقتصادی غیرانسانی است؛ سوژه در تعامل با ساختارهای قدرت و محدودیت‌های جسمانی، تجربه خود از رنج و مرگ را بازمی‌یابد.

از منظر مفهومی، شعر نشان می‌دهد که کودکی در این شرایط، نه تنها مرحله‌ای از زندگی، بلکه عرصه‌ای از کنش و حضور بدنی و آگاهی نسبت به جهان است. زبان ساده و معصومانه شعر، شدت تراژدی کودکان را به‌طور مستقیم و بدون واسطه منتقل می‌کند و بر ارتباط میان تجربه فردی و شرایط اجتماعی تأکید دارد.

۲-۲. «تراژدی کودکان»

شعر «دودکش پاک¬کن» وضعیت کودکان کار در انگلستان قرن هجدهم را بازنمایی می‌کند و

8. The Chimney Sweeper

تمرکز آن بر تجربه زیسته و محدودیت‌های بدنی کودکان است. کودک یتیم سوژه اصلی، از مواجهه با بیماری، سوءتغذیه و مرگ روزمره سخن می‌گوید و این تجربه‌ها نشان‌دهنده مواجهه «دازاین» با شرایط اجتماعی و اقتصادی غیرانسانی است؛ کودکان از سوی خانواده‌های اشرافی خریداری می‌شدند تا در دودکش‌ها کار کنند و این محدودیت‌ها حضور بدنی و آگاهی از رنج را در کودکان تقویت می‌کرد (اکبری، ۱۳۸۶: ۱۱۸).

از منظر مفهومی، این شعر نشان می‌دهد که کودکی نه تنها یک مرحله طبیعی زندگی، بلکه عرصه‌ای از تجربه زیسته و کنش جسمانی است. زبان ساده و معصومانه شعر، شدت تراژدی کودکان را بدون واسطه منتقل می‌کند و ارتباط میان تجربه فردی و شرایط اجتماعی را برجسته می‌سازد.

۳-۲ .تحلیل تطبیقی رمزگان کنشی در شعر «دودکش‌پاک‌کن» ویلیام بلیک و «تراژدی کودکان» نازک‌الملائکه

رمزگان کنشی به زنجیره اعمال و رخدادهایی اشاره دارد که پیش‌برنده روایت‌اند و پرسش «بعد چه می‌شود؟» را در ذهن خواننده فعال می‌کنند. این رمزگان، ساختار روایی متن را از طریق توالی کنش‌ها شکل می‌دهد و روایت را به مثابه فرآیندی ادراکی برای فهم جهان سامان می‌بخشد (پورقریب و احمدی، ۱۴۰۲: ۲۲۷). در هر دو شعر مورد بررسی، کنش‌ها در خدمت بازنمایی رنج کودکانه قرار دارند؛ اما سازمان‌یافتگی روایی و جهت‌گیری گفتمانی آنها متفاوت است.

در شعر بلیک، زنجیره کنشی با رخدادی عینی و اجتماعی آغاز می‌شود: مرگ مادر و فروش کودک توسط پدر، آنجا که بلیک چنین می‌سراید:«مادرم مرد... و پدرم مرا فروخت» (Blake, n.d.: 12).

این کنش نقطه آغاز روایت خطی و علت‌مند است و کودک مستقیماً وارد نظام استثمار می‌شود. در مقابل، شعر نازک‌الملائکه آغاز روایت را نه با رخداد بیرونی، بلکه با وضعیت احساسی آغاز می‌کند؛ رنج پیش از هر کنشی وجود دارد: «اشک کودکان زخم می‌زند... جز گریه چیزی ندارند» (الملائکه، ۱۹۸۶: ۲۰۱). بنابراین، در سطح ساختاری، بلیک روایت را از حادثه اجتماعی آغاز می‌کند، درحالی‌که الملائکه آن را از وضعیت وجودی و عاطفی شروع می‌کند. این تفاوت نشان می‌دهد که رمزگان کنشی در شعر بلیک روایی ـ علّی، و در شعر الملائکه عاطفی ـ تأملی است.

کنش دوم در شعر بلیک ورود کودک به کار اجباری است: «شدم دودکش‌پاک‌کن...» (Blake, n.d.: 12).

اینجا کنش ماهیتی فیزیکی دارد و روایت بر تجربه زیسته استثمار متمرکز می‌شود. اما در

شعر الملائکه، کنش متناظر به‌صورت مفهومی بیان می‌شود؛ تولد خود به معنای محکومیت است: «فریادزنان زاده شدند... تا روز مرگ فریاد بزنند» (الملائکه، ۱۹۸۶: ۲۰۲). در نتیجه، اگر در بلیک رنج محصول ساختار اجتماعی است، در الملائکه رنج به سطح تقدیر انسانی ارتقا می‌یابد. این تفاوت، دو گفتمان متفاوت را آشکار می‌کند: نقد اجتماعی در برابر تراژدی وجودی.

بلیک با معرفی «تام داکر» روایت را شخصیت‌محور می‌کند: «طفلک تام داکر... گریه سر داد».(Blake, n.d.: 13)

حضور کنشگر مشخص، روایت را در مسیر داستانی پیش می‌برد. در شعر الملائکه، هیچ شخصیت منفردی شکل نمی‌گیرد؛ کودکان به‌صورت جمعی و نمادین حضور دارند. کنش‌ها نه حول فرد، بلکه حول وضعیت انسانی سامان می‌یابد. بنابراین رمزگان کنشی در بلیک مبتنی بر روایت داستانی و در الملائکه مبتنی بر بیان جمعی و گفتمانی است.

در هر دو شعر، مرحله‌ای از رویاپردازی دیده می‌شود، اما کارکرد آن متفاوت است. در شعر بلیک، خواب تام داکر نقطه عطف روایی است: «فرشته‌ای با کلیدی نورانی آمد و تابوت‌ها را گشود».(Blake, n.d.: 13) رویا به‌مثابه کنشی تحول‌آفرین عمل می‌کند و امید رهایی را می‌آفریند. در شعر الملائکه نیز کودکان جهانی آرمانی را تصور می‌کنند: «جهانی ناب و الهی... دور از تاریکی و فنا» (الملائکه، ۱۹۸۶: ۲۰۳). اما این رؤیا فاقد نیروی تغییر است و بیشتر کارکرد تسکینی دارد. در نتیجه، رویا در بلیک کنش نجات‌بخش و در الملائکه گریز ذهنی موقت است.

پایان کنش‌ها مهم‌ترین نقطه افتراق دو شعر است. در شعر بلیک، کودکان پس از رؤیا به کار بازمی‌گردند: «به سوی کار شتافتیم».(Blake, n.d.: 13) . اگرچه واقعیت تغییر نمی‌کند؛ اما امید در سطح ذهنی باقی می‌ماند؛ روایت با نوعی تسلیم امیدوارانه پایان می‌یابد. در مقابل، شعر الملائکه پایان را به مرگ پیوند می‌زند: «راز زندگی را تنها مرگ برملا می‌کند» (الملائکه، ۱۹۸۶: ۲۰۸).

در اینجا زنجیره کنشی نه به امید، بلکه به قطعیت تراژدی ختم می‌شود؛ بنابراین پایان‌بندی بلیک نیمه‌رستگارانه و پایان الملائکه تقدیرگرایانه است.

صورت‌بندی تطبیقی رمزگان کنشی

تفاوت گفتمانی	نازک‌الملائکه	ویلیام بلیک	مرحله کنشی
اجتماعی دربرابر وجودی	رنج عاطفی اولیه	مرگ مادر و فروش کودک	آغاز روایت
واقعیت اجتماعی دربرابر تقدیر	تولد به‌مثابه محکومیت	کار اجباری	ورود به رنج
روایت داستانی دربرابر تأملی	جمعی و نمادین	شخصیت‌محور (تام داکر)	پیشبرد روایت
نجات‌بخش دربرابر جبرانی	تسکین ذهنی	امید رهایی فعال	رویاپردازی
امید نمادین دربرابر یأس قطعی	مرگ و تراژدی	بازگشت با امید	پایان

تحلیل تطبیقی رمزگان کنشی در دو شعر نشان می‌دهد که هر دو شاعر از زنجیره‌ای مشابه از کنش‌ها برای بازنمایی رنج کودکانه بهره می‌گیرند؛ اما سازمان روایی و جهت‌گیری ایدئولوژیک آنها متفاوت است. بلیک با تکیه بر روایت عینی و تجربه زیسته، رنج را نتیجه ساختارهای اجتماعی می‌داند و حتی در دل استثمار، امکان امید را حفظ می‌کند؛ درحالی‌که نازک‌الملائکه با حرکت از احساس به سرنوشت، رنج را امری هستی‌شناختی و گریزناپذیر تصویر می‌کند. بدین‌ترتیب، رمزگان کنشی در شعر بلیک به تولید «روایت رهایی» گرایش دارد، اما در شعر الملائکه به «گفتمان تراژدی انسانی» منتهی می‌شود.

۷-۲ .تحلیل تطبیقی رمزگان هرمنوتیکی در شعر ویلیام بلیک و نازک‌الملائکه

رمزگان هرمنوتیکی نزد رولان بارت به مجموعه معماها، تأخیرهای معنایی و پرسش‌هایی اشاره دارد که خواننده را در وضعیت انتظار تفسیری قرار می‌دهد و فرایند معنا را به تعویق می‌اندازد (پین، ۱۳۹۲: ۱۵). در هر دو شعر، رنج کودکان از طریق تولید پرسش‌های پی‌درپی سامان می‌یابد؛ با این تفاوت که در شعر ویلیام بلیک، معماها به سوی امکان پاسخ و رهایی هدایت می‌شوند، درحالی‌که در شعر نازک‌الملائکه، این معماها به تعلیق دائمی معنا و تثبیت تراژدی وجودی می‌انجامند.

در شعر بلیک، نخستین گره هرمنوتیکی با ورود کودک به وضعیت کار اجباری شکل می‌گیرد: «شدم دودکش‌پاک‌کن شومینه شما و دوده‌ها بسترم» .(Blake, n.d.: 12) این عبارت بلافاصله پرسش‌هایی اجتماعی ایجاد می‌کند: چه نیرویی کودکان را به این وضعیت کشانده است؟ آیا امکان تغییر سرنوشت آنان وجود دارد؟ معما در اینجا علّی و تاریخی است .در مقابل، شعر نازک‌الملائکه معما را نه از یک رویداد اجتماعی، بلکه از رنج ذاتی آغاز می‌کند: «اشک‌های

کودکان زخم می‌زند...» (الملائکه، ۱۹۸۶: ۲۰۱) .پرسش اصلی اینجا دیگر «چه کسی مقصر است؟» نیست، بلکه «چرا رنج وجود دارد؟» است. بنابراین رمزگان هرمنوتیکی در بلیک ماهیتی اجتماعی ـ تاریخی دارد؛ اما در شعر الملائکه به پرسشی هستی‌شناختی تبدیل می‌شود.

از سوی دیگر، در شعر بلیک، شخصیت‌هایی چون «تام داکر» و «فرشته» محور تولید معما هستند: «فرشته‌ای با کلیدی نورانی آمد و تابوت‌ها را گشود» .(Blake, n.d.: 13) خواننده می‌پرسد: فرشته چه نیرویی را نمایندگی می‌کند؟ آیا نجات واقعی است یا رؤیا؟ شخصیت، حامل پاسخ احتمالی معماست؛ اما در شعر الملائکه، شخصیت فردی حذف می‌شود و کودکان به صورت جمعی ظاهر می‌شوند:

«آنها جز گریه چیزی ندارند...» (الملائکه، ۱۹۸۶: ۲۰۱). در نتیجه، معما نه درباره فرد خاص، بلکه درباره وضعیت انسانی است. تفاوت گفتمانی در اینجا روشن است: بلیک معما را از طریق شخصیت حل‌پذیر می‌کند، درحالی‌که الملائکه آن را به تجربه‌ای جمعی و بی‌پاسخ تبدیل می‌کند.

در ادامه شعر دیده می شود که بلیک، فضای «مرتع‌های سبز» را به‌عنوان مکان معمایی ظاهر می‌کند: «دویدند و خندیدند بر دامان مرتع‌هایی سبز» .(Blake, n.d.: 13) خواننده میان واقعیت سیاه دودکش و این فضای روشن دچار تعلیق معنایی می‌شود: آیا این بهشت است؟ رؤیاست؟ یا وعده رستگاری؟ در شعر الملائکه نیز جهانی آرمانی به تصویر کشیده می‌شود: «جهانی سوای دنیای تلخ انسان‌ها... فارغ از تاریکی و مرگ» (الملائکه، ۱۹۸۶: ۲۰۳). اما تفاوت اساسی آن است که این جهان در شعر الملائکه به‌سرعت نفی می‌شود و به رؤیایی دست‌نیافتنی بدل می‌گردد. بنابراین مکان آرمانی در بلیک افق امید است؛ اما در الملائکه نشانه فقدان امید.

در ادامه معمای رهایی اعم از نجات الهی یا جبر تقدیر مطرح می‌شود؛ براین اساس، در شعر بلیک، باز شدن تابوت‌ها توسط فرشته معمای آزادی را شکل می‌دهد:

«تابوت‌ها را باز کرد، همه آزاد شدند» .(Blake, n.d.: 13) آزادی در اینجا معنایی الهی دارد و خواننده میان رهایی واقعی و تسلی مذهبی مردد می‌ماند. در شعر الملائکه، رهایی اساساً زیر سؤال می‌رود: «فریادزنان زاده شدند تا روز مرگ فریاد بزنند» (الملائکه، ۱۹۸۶: ۲۰۴) .معما دیگر «چگونه رها می‌شوند؟» نیست، بلکه «آیا اساساً رهایی ممکن است؟» است. بدین‌ترتیب، رمزگان هرمنوتیکی در بلیک به امید تأویلی ختم می‌شود، اما در الملائکه به بن‌بست معنایی.

از سوی دیگر، در شعر بلیک، تصویر شست‌وشو و پرواز کودکان: «بدن‌هایشان می‌درخشید... بر فراز ابرها پرواز می‌کردند»(Blake, n.d.: 12)

معمایی نمادین ایجاد می‌کند: آیا این تطهیر روحانی است؟ رستگاری مسیحی؟ یا فرار ذهنی از واقعیت؟ در شعر الملائکه، نمادها به آگاهی دردناک پیوند می‌خورند: «شاید آنچه ما از ظلمت

اسرار درک نکردیم، آنها دریابند» (الملائکه، ۱۹۸۶: ۲۰۴).اینجا نماد نه رهایی، بلکه آگاهی از تراژدی هستی را نشان می‌دهد؛ بنابراین نماد در بلیک نجات‌بخش و در الملائکه افشاگر رنج است.

در ادامه دو شعر معمای مرتبط با دین و معنا بروز می‌کند؛ در شعر بلیک، فرشته وعده می‌دهد:«اگر مطیع باشد، خدا پدر اوست».(Blake, n.d.: 13) .این گزاره معمایی دینی ایجاد می‌کند: آیا ایمان رهایی‌بخش است یا ابزاری برای پذیرش رنج؟ در شعر الملائکه، پرسش دینی جای خود را به تردید فلسفی می‌دهد؛ رنج نه معنا می‌یابد و نه توجیه می‌شود، بلکه چرخه‌ای تکرارشونده باقی می‌ماند: «فردا هر کودکی جوانی سرگردان خواهد شد» (الملائکه، ۱۹۸۶: ۲۰۵). در نتیجه، بلیک معما را در چهارچوب الهیات حل می‌کند، اما الملائکه آن را در افق پوچی وجودی رها می‌سازد.

صورت‌بندی تطبیقی رمزگان هرمنوتیکی

تفاوت گفتمانی	الملائکه	بلیک	گره هرمنوتیکی
اجتماع دربرابر هستی‌شناختی	رنج وجودی	استثمار اجتماعی	آغاز معما
فردمحور دربرابر وضعیت‌محور	کودک جمعی	فرشته و تام داکر	شخصیت معمایی
امید دربرابر فقدان	جهان خیالی ازدست‌رفته	مرتع‌های سبز	مکان آرمانی
رستگاری دربرابر جبر	رهایی ناممکن	نجات الهی ممکن	آزادی
معنویت دربرابر تراژدی	آگاهی از رنج	تطهیر و رهایی	نمادها
الهیاتی دربرابر اگزیستانسیال	تردید فلسفی	ایمان تسلی‌بخش	دین و معنا

تحلیل موازی رمزگان هرمنوتیکی نشان می‌دهد که هر دو شاعر با تولید شبکه‌ای از معماها، خواننده را در فرایند فعال تأویل مشارکت می‌دهند؛ با این حال جهت حرکت این معماها متفاوت است. در شعر بلیک، معماها به‌تدریج به افق امید و امکان رهایی هدایت می‌شوند و ساختاری «پاسخ‌گرا» دارند، درحالی‌که در شعر نازک‌الملائکه، پرسش‌ها عمداً بی‌پاسخ باقی می‌مانند و به تثبیت تجربه تراژیک زندگی می‌انجامند. بدین‌ترتیب، رمزگان هرمنوتیکی در شعر بلیک سازوکاری برای تولید امید دینی و اخلاقی است، اما در شعر الملائکه به ابزاری برای آشکارسازی جبر تاریخی و رنج هستی‌شناختی انسان تبدیل می‌شود. کاملاً درست تشخیص داده‌اید: در وضعیت فعلی، این بخش نیز همان ضعف ساختاری بخش‌های قبلی را دارد؛ یعنی ابتدا تحلیل کامل بلیک، سپس تحلیل کامل الملائکه، و در پایان یک جمع‌بندی تطبیقی. این شیوه در

داوری‌های پژوهش تطبیقی معمولاً «مقایسه پسینی» تلقی می‌شود، نه تحلیل تطبیقی واقعی. در رمزگان معنابُنی (Semantic / Connotative Code) واحد تحلیل باید «نشانه و دلالت» باشد، نه «شاعر». بنابراین هر دلالت باید هم‌زمان در دو شعر بررسی شود تا تفاوت‌های ایدئولوژیک، گفتمانی و ساختاری در همان لحظه آشکار گردد. در ادامه، متن شما با حفظ ارجاعات درون‌متنی، مفاهیم و شواهد شعری به شکل یک تحلیل تطبیقی موازی بازنویسی شده است؛ یعنی هر بند یک «گره معنابُنی مشترک» است.

۹–۲ .تحلیل تطبیقی رمزگان معنابُنی در شعر ویلیام بلیک و نازک‌الملائکه

رمزگان معنابُنی یا دلالی به لایه‌های ضمنی معنا اشاره دارد؛ لایه‌هایی که فراتر از معنای صریح واژگان عمل می‌کنند و از طریق نشانه‌ها، تصاویر و استعاره‌ها، جهان‌بینی متن را آشکار می‌سازند. در هر دو شعر، دلالت‌ها حول محور رنج کودکان شکل می‌گیرند، اما جهت معنایی آنها متفاوت است: در شعر ویلیام بلیک دلالت‌ها ماهیتی اجتماعی ـ انتقادی دارند، درحالی‌که در شعر نازک‌الملائکه به سطحی وجودی و فلسفی ارتقا می‌یابند.

در هر دو شعر، کودک به مثابه قربانی ظاهر می‌شود؛ اما این قربانی یا کالایی اجتماعی است و یا موجودی محکوم به تقدیر؛ براین اساس، در شعر بلیک، دلالت بنیادین با فروش کودک آغاز می‌شود:

«پدرم مرا فروخت درحالی‌که حتی قادر به ونگ زدن هم نبودم» .(Blake, 2008: 12)

فروش کودک تنها یک رویداد روایی نیست، بلکه نشانه‌ای از کالایی‌شدن انسان در نظام اقتصادی است. کودک به شیء قابل معامله تبدیل می‌شود و این امر دلالتی انتقادی علیه ساختار سرمایه‌دارانه و بهره‌کشی اجتماعی دارد. در شعر الملائکه، همین وضعیت نه از طریق معامله اقتصادی بلکه از راه تقدیر بیان می‌شود :«آنها را در کفه تقدیر انداخته است» (الملائکه، ۱۹۸۶: ۲۰۱) .اینجا کودک محصول نظام اجتماعی نیست، بلکه اسیر سرنوشتی گریزناپذیر است. بنابراین دلالت مرکزی در بلیک «بی‌عدالتی اجتماعی» و در الملائکه «جبر هستی» است.

در ادامه اشعار دو شاعر، شاهد فضای تاریک ناشی از استثمار عینی از کودکان هستیم به‌طوری‌که در شعر بلیک، شغل دودکش‌پاک‌کنی دلالتی نمادین دارد: «دوده‌ها بسترم شدند» .(Blake, 2008: 12)

دوده و دود نشانه تاریکی صنعتی و شرایط غیرانسانی کار هستند. تاریکی، محصول جامعه است و مستقیماً به ساختار طبقاتی اشاره دارد این همان استثمار عینی کودکان در جوامع مورد نظر شاعر است تا از این طریق، آنها را به باد انتقاد بگیرد.اما در شعر الملائکه، تاریکی بیشتر روانی و وجودی است: «زندگی شب تاریکی است که از شر بر لبه آتش آویزان است» (الملائکه، ۱۹۸۶:

۲۰۵). در اینجا تاریکی نه محیط کار، بلکه ماهیت زندگی است. بنابراین دلالت تاریکی در بلیک بیرونی و اجتماعی، و در الملائکه درونی و فلسفی است. البته نباید فراموش کرد که همین تراژدی انسانی و همین جامعه است که الملائکه را به سمت سرودن چنین شعری سوق داده است. بنابراین جنبه اجتماعی را هم نباید در شعر الملائکه نادیده گرفت هرچند که جنبه احساسی و فلسفی غلبه دارد.

ادامه هر دو شعر و بویژه شعر بلیک، بیانگر از دست رفتن معصومیت کودکانه و خشونت است؛ در شعر بلیک، تراشیدن موهای تام داکر: «موهایش را مثل پشم گوسفندان تراشیدند» (Blake, 2008: 12). دلالتی آشکار بر شیءشدگی کودک دارد. تشبیه کودک به حیوان، حذف هویت انسانی و نابودی معصومیت را نشان می‌دهد؛ خشونتی که جامعه بر بدن کودک اعمال می‌کند. در شعر الملائکه، نابودی معصومیت از طریق آگاهی رخ می‌دهد: «آنها از درد آینده فریاد می‌زنند» (الملائکه، ۱۹۸۶: ۲۰۵). کودک نه با خشونت فیزیکی، بلکه با شناخت زودهنگام رنج جهان معصومیت خود را از دست می‌دهد. بنابراین در بلیک بدن قربانی می‌شود، اما در الملائکه، این روح است که طعم نابودی را می‌چشد.

ادامه معنا در دو شعر بیانگر رویاپردازی و امید رهایی است؛ در شعر بلیک، فرشته و کلید نورانی: «فرشته‌ای ظاهر شد و تابوت‌ها را گشود» (Blake, 2008: 13) نشانه امکان رهایی است. حتی اگر این رهایی رؤیایی باشد، دلالت آن امیدبخش است و افق نجات را باز نگه می‌دارد. در مقابل، جهان آرمانی در شعر الملائکه: «جهانی غیر از جهان تلخ انسانی...» (الملائکه، ۱۹۸۶: ۲۰۲). به‌سرعت به عنوان جهانی دست‌نیافتنی آشکار می‌شود. رؤیا نه راه نجات، بلکه نشانه فاصله میان آرزو و واقعیت است. بدین‌ترتیب می‌توان گفت که رؤیا در بلیک کارکرد تسلی‌بخش دارد، اما در الملائکه کارکرد تراژیک.

تصویرهای ناپایدار اعم از چرخه رنج و فروپاشی امید موضوع دیگری است که در هر دو شعر خود را به وضوح نشان می‌دهد؛ در شعر بلیک، بازگشت کودکان به کار: «گونی‌هایمان را برداشتیم و به سوی کار شتافتیم»(Blake, 2008: 12) دلالتی از چرخه تکرارشونده استثمار دارد؛ رنج پایان نمی‌یابد، اما امید ذهنی باقی می‌ماند. در شعر الملائکه، تصویر «ساختن برج‌ها در شن‌ها»: «در شن‌ها برج‌های رؤیاهایتان را بسازید» (الملائکه، ۱۹۸۶: ۲۰۴). از شکنندگی کامل امید حکایت می‌کند. رؤیا پیشاپیش محکوم به فروپاشی است. بنابراین در بلیک چرخه رنج با امید هم‌زیست است، اما در الملائکه امید خود بخشی از تراژدی می‌شود.

لایه‌های ضمنی معنا در آخرین بخش هر دو شعر بیانگر امکان نجات یا پاکی از دست رفته است؛ در شعر بلیک، تصاویر تطهیر و نور دلالت بر امکان بازگشت به معصومیت دارند؛ حتی در

دل رنج، کودکی هنوز حامل امید رهایی است. اما در شعر الملائکه: «ردپای گذشته پاک و زیبا در روحشان باقی مانده است» (الملائکه، ۱۹۸۶: ۲۰۵). کودکی تنها خاطره‌ای ازدست‌رفته است. پاکی دیگر نیروی نجات‌بخش نیست، بلکه یادآور فقدانی جبران‌ناپذیر است. صورت‌بندی تطبیقی رمزگان معنابُنی دو شعر در جدول زیر قابل رویت است:

تفاوت ایدئولوژیک	الملائکه	بلیک	محور دلالی
انتقاد اجتماعی دربرابر جبر وجودی	اسارت تقدیری	کالایی‌شدن اجتماعی	وضعیت کودک
بیرونی در برابر درونی	روانی و هستی‌شناختی	صنعتی و عینی	تاریکی
بدن دربرابر روح	آگاهی تراژیک	خشونت اجتماعی	نابودی معصومیت
امید دربرابر یأس	آرمان ناممکن	امکان نجات	رؤیا
اصلاح‌پذیر دربرابر تقدیری	فروپاشی قطعی امید	چرخه رنج همراه امید	تصاویر ناپایدار
الهیاتی دربرابر اگزیستانسیال	پاکی ازدست‌رفته	امکان رستگاری	مفهوم کودکی

تحلیل موازی رمزگان معنابُنی نشان می‌دهد که هر دو شاعر از شبکه‌ای مشترک از نشانه‌ها ـ تاریکی، اشک، رؤیا و معصومیت ـ برای بازنمایی رنج کودکان بهره می‌گیرند، اما جهت دلالت‌ها کاملاً متفاوت است. در شعر بلیک، نشانه‌ها در چهارچوب نقد اجتماعی و امکان رهایی معنا می‌یابند و حتی تصاویر رنج حامل بالقوه امید هستند؛ درحالی‌که در شعر نازک‌الملائکه، همان نشانه‌ها به سوی فهمی فلسفی از رنج و جبر هستی حرکت می‌کنند و به تثبیت تراژدی انسانی می‌انجامند. بدین‌ترتیب، رمزگان معنابُنی در بلیک ساختاری رهایی‌محور دارد؛ اما در شعر الملائکه به نظامی معناشناختی تبدیل می‌شود که یأس وجودی را بازتولید می‌کند.

۳. مقایسه نهایی در سه سطح رمزگانی

پس از بررسی جداگانه و تطبیقی سه رمزگان کنشی، هرمنوتیکی و معنابُنی در شعر «دودکش‌پاک‌کن» ویلیام بلیک و «تراژدی کودکان» نازک‌الملائکه، می‌توان دریافت که بازنمایی رنج کودکان در این دو اثر نه صرفاً در سطح مضمون، بلکه در شیوه سازمان‌یابی معنا و روایت نیز واجد هم‌پوشانی‌ها و افتراق‌های بنیادین است. تحلیل نهایی نشان می‌دهد که هر شاعر از شبکه‌ای مشابه از رمزگان‌ها بهره می‌گیرد، اما جهت‌گیری گفتمانی و جهان‌بینی حاکم بر آنها متفاوت است؛ به‌گونه‌ای که رمزگان‌ها در شعر بلیک به سوی امکان رهایی معنایی حرکت می‌کنند، درحالی‌که در شعر الملائکه به تثبیت تراژدی وجودی می‌انجامند.

در سطح کنشی، هر دو شعر بر پایه زنجیره‌ای از رخدادها و وضعیت‌هایی شکل گرفته‌اند که رنج کودکانه را به‌عنوان نیروی پیش‌برنده روایت تثبیت می‌کند. با این حال، ماهیت این زنجیره در دو اثر متفاوت است. در شعر بلیک، کنش‌ها ساختاری علّی و خطی دارند؛ مرگ مادر، فروش کودک، ورود به کار اجباری و رؤیای رهایی، همگی در چهارچوب یک نظام اجتماعی مشخص معنا می‌یابند. بنابراین کنش‌ها در خدمت افشای سازوکارهای استثمار اجتماعی قرار می‌گیرند و روایت، ماهیتی انتقادی و تاریخی پیدا می‌کند. در مقابل، در شعر نازک‌الملائکه کنش‌ها کمتر به رخدادهای عینی وابسته‌اند و بیشتر حالت‌های احساسی و وجودی را بازتاب می‌دهند. رنج پیش از وقوع هر حادثه‌ای حضور دارد و کودکان از آغاز در جهانی تراژیک قرار گرفته‌اند. از این‌رو، رمزگان کنشی در شعر او از روایت حادثه‌محور فاصله گرفته و به بیان وضعیت انسانی تبدیل می‌شود. بدین ترتیب، اگر کنش در شعر بلیک «نتیجه ساختار اجتماعی» است، در شعر الملائکه «شرط بنیادین هستی» تلقی می‌شود.

رمزگان هرمنوتیکی در هر دو شعر از طریق طرح پرسش‌ها و تعلیق‌های معنایی فعال می‌شود، اما نوع پرسش‌ها تفاوتی اساسی دارد. در شعر بلیک، معماها ماهیتی اخلاقی و اجتماعی دارند؛ خواننده با این پرسش مواجه می‌شود که چرا جامعه و نهادهای دینی اجازه استمرار رنج کودکان را می‌دهند. ابهام روایی در اینجا خواننده را به داوری اخلاقی و نقد ساختارهای قدرت سوق می‌دهد. در شعر الملائکه، پرسش‌ها از سطح اجتماعی فراتر رفته و ماهیتی فلسفی پیدا می‌کنند. مسأله اصلی نه عاملان رنج، بلکه معنای خود زندگی و سرنوشت انسان است. پاسخ‌ها عمداً به تعویق می‌افتند و هیچ گشایشی در افق معنایی پدید نمی‌آید. بنابراین رمزگان هرمنوتیکی در شعر بلیک به آگاهی انتقادی منجر می‌شود، درحالی‌که در شعر الملائکه به تجربه اضطراب وجودی و حس بی‌پاسخی جهان می‌انجامد.

و در نهایت، در سطح معنابُنی، هر دو شاعر از شبکه‌ای مشترک از نشانه‌ها بهره می‌برند؛ عناصری چون تاریکی، مرگ، سکوت و رنج کودکانه در هر دو متن حضور دارند. با این حال، دلالت نهایی این نشانه‌ها متفاوت است. در شعر بلیک، تصاویر دوده، زنجیر و تاریکی علاوه بر نمایش ستم، زمینه‌ساز امکان رهایی نیز هستند. رؤیای فرشته و گشوده شدن تابوت‌ها لایه‌ای نمادین از امید را ایجاد می‌کند که حتی در دل رنج باقی می‌ماند. در شعر نازک‌الملائکه، همین عناصر معنایی به سوی تثبیت فضای تراژیک حرکت می‌کنند. تاریکی و سکوت نه مرحله‌ای گذرا، بلکه وضعیت دائمی جهان‌اند و تصاویر ویرانی و مرگ امکان هرگونه رستگاری را نفی می‌کنند. در نتیجه، رمزگان معنابُنی در شعر بلیک کارکردی دوگانه (رنج/امید) دارد، اما در شعر الملائکه به نظامی معنایی یک‌سویه و تراژیک تبدیل می‌شود.

۴-۳. صورت‌بندی تطبیقی سه سطح رمزگانی در جدول زیر قابل تشریح است:

تفاوت بنیادین	نازک‌الملائکه	ویلیام بلیک	سطح رمزگانی
نقد اجتماعی در برابر تراژدی هستی	وضعیت عاطفی و وجودی	روایت علّی و اجتماعی	کنشی
امکان پاسخ در برابر بی‌پاسخی	ابهام فلسفی و سرنوشت‌گرایانه	پرسش اخلاقی و اجتماعی	هرمنوتیکی
رهایی بالقوه در برابر قطعیت تراژیک	نمادهای رنج همراه با یأس	نمادهای رنج همراه با امید	معنابُنی

براساس آنچه گذشت می‌توان گفت که مقایسه سه سطح رمزگانی دو شعر مذکور نشان می‌دهد که شباهت دو شعر بیشتر در «ساختار نشانه‌ای» آنهاست تا در «افق معنایی» نهایی. هر دو شاعر کودکی را از تصویر رمانتیک و آرمانی جدا کرده و آن را به عرصه مواجهه با رنج تبدیل می‌کنند؛ بلیک با رویکردی اجتماعی و اصلاح‌گرانه، امکان رهایی را، تنها در سطح رؤیا و تخیل، حفظ می‌کند؛ درحالی‌که نازک‌الملائکه با نگاهی فلسفی و تراژیک، رنج را سرنوشت گریزناپذیر انسان می‌داند. بدین‌ترتیب، رمزگان‌های بارت در این دو شعر مسیرهای معنایی متفاوتی را طی می‌کنند: یکی به سوی «آگاهی انتقادی و امید نمادین» و دیگری به سوی «تأمل وجودی و یأس».

۴- نتیجه‌گیری

بررسی تطبیقی شعر «*دودکش پاک‌کن*» اثر ویلیام بلیک و شعر «*تراژدی کودکان*» از نازک‌الملائکه بر پایه رمزگان کنشی، هرمنوتیکی و معنابُنی در چهارچوب مکتب آمریکایی ادبیات تطبیقی نشان داد که هر دو شاعر، با وجود تفاوت‌های فرهنگی، تاریخی و زیبایی‌شناختی، رنج کودکان را به‌مثابه مسأله‌ای جهان‌شمول و انسانی بازنمایی کرده‌اند؛ مسأله‌ای که از مرزهای جغرافیایی و زبانی فراتر رفته و به تجربه‌ای مشترک در زیست انسانی تبدیل می‌شود. این همگرایی معنایی نشان می‌دهد که ادبیات تطبیقی، نه صرفاً عرصه مقایسه متون، بلکه فضایی برای آشکارسازی دغدغه‌های مشترک بشری در بسترهای متفاوت تمدنی است. بررسی تطبیقی دو اثر در سه رمزگان کنشی، هرمنوتیکی و معنابنی بیانگر نتایج زیر است:

در سطح **رمزگان کنشی (پروآیرتیک)**، هر دو متن از زنجیره‌ای از کنش‌ها و رخدادهای روایی برای بازنمایی سرنوشت کودکان بهره می‌گیرند؛ اما شیوه سازمان‌دهی این کنش‌ها تفاوت بنیادینی میان دو شاعر ایجاد می‌کند. بلیک روایت را از درون تجربه زیسته کودک کار پیش می‌برد؛ کودک نه‌تنها موضوع روایت بلکه راوی رنج خویش است و همین امر به شعر او بُعدی عاطفی و انتقادی

می‌بخشد. توالی رخدادها در شعر بلیک، هرچند مبتنی بر واقعیت تلخ استثمار کودکان در جامعه صنعتی است؛ اما در نهایت به افق امید و امکان رهایی سوق داده می‌شود. در مقابل، نازک‌الملائکه با اتخاذ زاویه دیدی بیرونی و تأملی، کنش‌ها را نه در قالب رویدادهای عینی، بلکه از خلال واکنش‌های درونی، عاطفی و روانی بازنمایی می‌کند؛ بنابراین ساختار کنشی شعر او بیشتر درونی و تأمل‌محور است و به جای حرکت روایی به سوی رهایی، به تثبیت وضعیت تراژیک و استمرار رنج می‌انجامد.

در حوزه **رمزگان هرمنوتیکی**، هر دو شعر بر پایه ایجاد پرسش، تعلیق معنایی و ابهام شکل می‌گیرند؛ پرسش‌هایی درباره چرایی رنج کودکان، مسئولیت جامعه و امکان نجات یا رهایی. در شعر بلیک، این معماها در چهارچوب نظام نمادین و الهیاتی حل‌وفصل می‌شوند؛ استعاره‌هایی چون فرشته، خواب و رستگاری الهی نوعی وعده رهایی را القا می‌کنند و افق معنایی متن را به سوی امید سوق می‌دهند. اما در شعر نازک‌الملائکه، رمزگان هرمنوتیکی به گشودگی نهایی نمی‌رسد؛ پرسش‌ها بی‌پاسخ باقی می‌مانند و ابهام به جای آنکه به کشف معنا بینجامد، به تعمیق حس تراژدی و ناگزیری سرنوشت می‌انجامد. بدین‌ترتیب، شعر او نوعی جهان‌بینی اگزیستانسیال و تقدیرگرایانه را بازتاب می‌دهد که در آن رنج، نه مرحله‌ای گذرا بلکه حقیقتی پایدار از هستی انسانی است.

در سطح **رمزگان معنابُنی (سمیک)** نیز تفاوت رویکرد دو شاعر آشکار می‌شود. بلیک از شبکه‌ای از نشانه‌ها و نمادهای اجتماعی و انتقادی بهره می‌برد؛ عناصری چون دودکش، سیاهی، خواب و پاکی کودکانه، دلالت‌هایی چندلایه از استثمار طبقاتی، بی‌عدالتی اجتماعی و آرزوی آزادی را شکل می‌دهند. نشانه‌ها در شعر او ماهیتی اعتراضی دارند و خواننده را به آگاهی اجتماعی و اخلاقی فرا می‌خوانند. در مقابل، نازک‌الملائکه نظامی معنایی مبتنی بر مفاهیم فلسفی و روان‌شناختی می‌آفریند؛ مفاهیمی همچون جبر، قضا و قدر، فروپاشی معصومیت و شکست انسان در برابر نیروهای مسلط هستی، به نشانه‌های مرکزی شعر تبدیل می‌شوند. در نتیجه، رنج کودکان در شعر او نه صرفاً محصول ساختارهای اجتماعی، بلکه جلوه‌ای از بحران وجودی انسان معاصر تلقی می‌شود.

برآیند این تحلیل نشان می‌دهد که اگرچه هر دو شاعر به مسأله واحدی می‌پردازند، اما افق معنایی آثار آنان متفاوت است: بلیک با رویکردی انتقادی ـ اجتماعی و امیدمحور، امکان رهایی و یک ترژادی انسانی را در سطح اخلاقی و معنوی مطرح می‌کند، درحالی‌که نازک‌الملائکه با نگاهی تراژیک و تأملی، رنج را بخشی جدایی‌ناپذیر از سرنوشت انسانی می‌نمایاند. این تفاوت، بازتاب تفاوت‌های گفتمانی میان رمانتیسم انتقادی انگلیسی و شعر نو عربی در مواجهه با مسأله انسان و

رنج است.

در نهایت باید گفت که هر دو شاعر، با بهره‌گیری از ظرفیت‌های روایی و نمادین شعر، رنج کودکان را به مسأله‌ای اخلاقی و انسانی تبدیل کرده‌اند و مخاطب را به همدلی، تأمل و مسئولیت‌پذیری فرا می‌خوانند. بدین‌سان، شعر در هر دو اثر از سطح بیان عاطفی فراتر رفته و به کنشی آگاهی‌بخش بدل می‌شود؛ کنشی که خواننده، فارغ از فرهنگ و جغرافیا، می‌تواند در آن تجربه مشترک انسانی را بازشناسد و ضرورت مقابله با رنج و بی‌عدالتی را درک کند.

منابع:

- آلبوغبیش، عبدالله(۱۳۹۹)، **مکتب نوبنیاد در مطالعات ادبیات تطبیقی؛ مبانی نظری و الگوهای روش‌شناسی**، ادبیات پارسی معاصر، سال دهم، شماره اول، ۴۱-۶۵.
- اکبریی، منوچهر (۱۳۸۶) ، **مجموعه مقالات نکوداشت پروین اعتصامی**. تهران: خانه کتاب.
- ایرانمنش، زهرا (۱۴۰۱ش) ، **بررسی تطبیقی باور به آزادی انسان در اندیشه‌های ویلیام بلیک و مولانا**. فصلنامه علمی جستارنامه ادبیات تطبیقی، ۶(۲۱)، ۵۰—۷۰.
- •بروسی، میراندا (۱۳۹۴ش). **دایرةالمعارف مصور نمادها و نشانه‌ها (ترجمه معصومه انصاری و حبیب بشیرپور)**. تهران: انتشارات سایان.
- پورقریب، بهزاد، و احمدی، مسعود (۲۰۲۳). **تحلیل روایت‌شناسی ترکیبی در داستان «پرندهٔ من» فریبا وفی از دیدگاه بوطیقای ساختارگرا**. تفسیر و تحلیل متون زبان و ادبیات فارسی، ۱۵(۵۸)، ۲۲۶—۲۴۹.
- •خادم، مریم (۱۳۹۰). **رمانتیسم از انگلیس تا ایران: نگاهی به جلوه‌های مکتب رمانتیسم در شعر ویلیام بلیک و پروین اعتصامی**. پژوهشنامه ادب حماسی، (۱۲)، ۱۳۱—۱۶۰.
- پین، مایکل (۱۳۹۲ش). **بارت، فوکو و آلتوسر (ترجمه پیام یزدانجو، چاپ چهارم)**. تهران: نشر مرکز.
- روزنامه **کیهان**. (بی‌تا). شماره ۱۸۷۵۵.
- خرم‌آبادی آرانی، زینب، و قاسمی آرانی، ابوذر (۱۳۹۴). **پیشگامان شعر معاصر فارسی و عربی: نیما و نازک‌الملائکه**. فصلنامه علمی—پژوهشی زبان و ادب فارسی، ۷(۲۲)، ۵۳—۷۲.
- •داوودی، لیدا، پورقریب، بهزاد، و رضایی تالارپشتی، عبدالباقی (۱۳۹۷) ، **مطالعه راوی نامعتبر در رمان دختری در قطار اثر پائولا هاوکینز**. مطالعات ادبیات تطبیقی، ۱۲(۴۸)، ۱۰۳—۱۱۷.
- رجبی، زهرا، و آذر، سمیه (۱۳۹۶ش) ، **بررسی آرمان‌شهر در اشعار سهراب سپهری و نازک‌الملائکه**. دوفصلنامه مطالعات تطبیقی فارسی—عربی، ۲(۳)، ۱۱۹—۱۵۰.
- سعیدپور، سعید (۱۳۷۵) ، **ویلیام بلیک: شاعر و نقاش رسالت و پیشگویی**. نشریه هنر، (۳۰)،

۵۷۰–۵۶۷.

- سیدحسینی، رضا (۱۳۸۷ش) ، **مکتب‌های ادبی (جلد ۱)**. تهران: مؤسسه انتشارات نگاه.
- •طریحی، فخرالدین (۱۳۷۴) ، **مجمع البحرین (جلد ۱)**. تهران: انتشارات مرتضوی.
- الغالبی، عبدالرزاق عوده (۲۰۱۵) ، **مرض عضال أصاب قصیدة الشعر الحر منعها من أداء واجبها الوطنی...!؟ الحوار المتمدن**، شماره ۴۷۳۳. تاریخ بازیابی: ۱۴۰۳/۱۱/۲۴، از
- https://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=457191
- الملائکه، نازک (۱۹۸۶م) ، **دیوان نازک‌الملائکه (جلد ۲، چاپ چهارم)**. بیروت: دارالعودة.
- •موسی، منیف (بی‌تا) ، **نظریة الشعر عند الشعراء والنقاد فی الأدب العربی**. قاهره: الفکر العربی للنشر والتوزیع.
- ولک، رنه (۱۳۹۱)، **نام و ماهیت ادبیات تطبیقی**، ترجمه سعید رفیعی خضری، ادبیات تطبیقی، ۲/۳، پیاپی ۶، ۱۴-۵۳.

- Al-Daghi, M. (2015). *Social romanticism in the poetry of Nazik al-Malaika and Forough Farrokhzad*. Tehran University Press.
- Al-Malaika, N. (2004). *Collected poems*. Dar al-Awda. (Original work published 1969)
- Saidpour, Y. (1996). *William Blake: Poet and painter of vision and prophecy*. Tehran: Markaz.
- Barthes, R. (1964). *Elements of semiology* (A. Lavers & C. Smith, Trans.). Paris: Éditions du Seuil.
- Barthes, R. (1970). *S/Z*. Paris: Éditions du Seuil.
- Barthes, R. (1974). *S/Z* (R. Miller, Trans.). New York, NY: Hill and Wang.
- Barthes, R. (1977). From work to text. In *Image–Music–Text* (S. Heath, Trans.). New York, NY: Hill and Wang.
- Barthes, R. (1990). *S/Z* (R. Miller, Trans.). Blackwell. (Original work published 1970)Bassnett, S. (1993). *Comparative literature: A critical introduction*. Blackwell.
- Blake, W. (2008). *Songs of innocence and of experience*. Oxford University Press. (Original work published 1794)
- Damrosch, L. (2019). *Eternity's sunrise: The imagination of William Blake*. Yale University Press.
- Erdman, D. V. (1988). *Blake: Prophet against empire*. Princeton

University Press.

- Gilchrist, A. (1906). *The life of William Blake* (Ed. with an introduction by W. Graham Robertson). London: John Lane, The Bodley Head.
- **Pourgharib, B., & Ahmadi, M. (2023).** Combining narratological analysis in Fariba Vafi's *My Bird* from the perspective of structuralist poetics. *Interpretation and Analysis of Persian Language and Literature Texts*, **15**(58), 226–249.
- Wellek, Rene. Warren, Austine (1954). Theory of Literature. Third Edition. London: Lowe and Brydone.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی